

ТРГОВИНА ЉУДИМА У ОРУЖАНИМ СУКОБИМА

Анђелија Ђукић*

Достављен: 26. 05. 2020

Језик рада: Српски

Прихваћен: 21. 09. 2020

Тип рада: Прегледни рад

DOI број: 10.5937/vojdela2001041D

У раду се, на основу изабране литературе и извештаја међународних организација, разматрају најзначајнији фактори који утичу на трговину људима и облици експлоатације жртава у току и после оружаних сукоба. Ти фактори у миру, као што су сиромаштво, недостатак могућности запошљавања, политичка нестабилност и родна и друге неједнакости, појачавају се у оружаним сукобима услед слабљења државних институција, урушавања владавине закона, општеприсутног насиља и повећане потражње за одређеним људским ресурсима. Већем обиму трговине људима доприносе повећани људски, материјални и економски губици, немогућност породица и других заједница да обезбеде основне животне потребе и миграције становништва. Настају нови методи врбовања и експлоатације жртава, као што су различите форме сексуалног насиља, експлоатација деце, преварна или присилна регрутовања бораца, а честа је и трговина ради узимања људских органа. Повољни услови за трговину људима опстају и после закључења формалног примирја или мира, али се стварају и нови, као и нове категорије рањивих лица. Трговини људима у постконфликтном периоду, иако углавном индиректно, погодује и присуство различитих иностраних мировних и других мисија, посебно трговини ради сексуалне и радне експлоатације.

Кључне речи: *трговина људима, оружани сукоби, миграције, организовани криминал, сексуална експлоатација, експлоатација деце, постконфликтни период*

Увод

Оружани сукоби нарушавају политичку, правну и социјалну стабилност и стварају услове погодне за трговину људима. У једној држави или региону имају директан утицај на трговину људима кроз повећање рањивости по-

* Докторанд Факултета безбедности Универзитета у Београду; стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије; djukicandjelija93@gmail.com.

тенцијалних жртава, већу распрострањеност и различите мирнодопске и ново-настале облике експлоатације. Трговина људима нарушава владавину закона и доприноси развоју других облика транснационалног организованог криминала, као што је трговина оружјем, што се одражава на ескалацију сукоба и нестабилност и несигурност у кризном подручју. Услед слабљења државних и других структура, деловање људи је усмерено на преживљавање, чиме се излажу ризику не само да постану жртве, него и да почине злочин против других лица, неретко из своје најближе околине.

Многе друге појаве које се јављају у оружаним сукобима и постконфликтним ситуацијама се, у одређеном степену, преклапају са трговином људима или међусобно надопуњују у криминалу или злочинима: кријумчарење миграната, сексуално насиље, тешки злочини (геноцид, злочини против човечности и ратни злочини), тешки злочини против деце (убијање, сакаћење, регрутовање, силовање, отмице и напади на школе) и кривична дела повезана са тероризмом.¹ Повећане миграције су пратећа појава оружаних сукоба, а број жртава трговине људима је у директној корелацији са бројем миграната, па су зато миграциони токови једно од највећих изворишта трговине људима. Насилничка понашања страна у конфликту и криминалних група стварају нове облике експлоатације као што је ангажовање деце у војним операцијама, извршавање криминалних или терористичких аката, проституција и присилни бракови са борцима, различити облици принудног рада или узимање органа за лечење бораца или трговину. Трговина људима и насилни облици експлоатације користе се за финансирање страна у сукобу и терористичких организација или као стратегија застрашивања супротстављене стране и становништва и протеривања припадника одређених етничких група. Трговина постаје „друга димензија насиља, бруталности и злостављања у контексту оружаних сукоба“;² интензивира се, стварају се нови методи врбовања и регрутовања, као и нови облици експлоатације.

Услови створени у оружаним сукобима одражавају се на трговину људима и после закључења формалног мира, када се код неких делова становништва, на пример жена, деце, повратника или избеглица, додатно повећава рањивост. Трговини људима у постконфликтним ситуацијама доприносе и бројне међународне мисије у тим подручјима, када се повећава обим трговине и проширују рејони порекла жртава.

На основу изабране литературе, анализа и закључака појединачних истраживања и анализа, као и извештаја међународних организација, у раду се разматрају фактори који утичу на трговину људима у време оружаних сукоба и у постконфликтним периодима. Рад је конципиран као кумулативан приказ најзначајнијих показатеља трговине људима у конфликтним ситуацијама, укључујући деловање актера и карактеристичне облике експлоатације.

¹ „Resolution, S/RES/2388”, UN Security Council, New York, 2017, p. 2.

² „Trafficking in Persons in the context of armed conflict - 2018”, UNODC, New York, 2018, p. 5.

Основна одређења оружаних сукоба и трговине људима

Основна одређења *оружаних сукоба* и њихова класификација наведени су у Конвенцијама УН о заштити жртава рата из 1949. године и допунским Протоколима I и II из 1977. године. Према актерима у сукобу разликују се међународни и немеђународни (унутрашњи) оружани сукоби. Међународни оружани сукоби су сукоби у случају објављеног рата и други оружани сукоби који избију између две или више држава, чак иако ниједна од њих није признала ратно стање, као и сви оружани сукоби у којима се народи боре против колонијалне доминације и стране окупације и против расистичких режима, позивајући се на право народа на самоопредељење^{3,4}. Немеђународни оружани сукоби одвијају се на територији једне државе између државних (владиних) оружаних снага и дисидентских оружаних снага или других организованих оружаних група које, под одговорном командом, врше контролу над делом државне територије која им омогућава да спроводе непрекидне и усклађене војне операције; оружаним сукобима се не сматрају унутрашњи изгреди и затегнутости као што су побуне, изоловани и спорадични акти насиља и акти сличне природе⁵.

Једну димензију насиља која се одвија у току оружаних сукоба, било да су они међународни или немеђународни, чини трговина људима. Иако је у последњим деценијама било неколико међудржавних сукоба великих размера, и даље расте број унутрашњих сукоба и трансформација међународних у сложене унутрашње сукобе, са честим преливањима на територије суседних земаља. У кризним регионима трговина људима је веома исплатива активност због повећане потражње, ниских почетних трошкова и минималног ризика⁶.

Трговина људима као континуирани процес дефинисана је *Протоколом за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом* (Протокол УН) којим се надопуњује *Конвенција против транснационалног организованог криминала: „трговина људским бићима* значи врбовање, превожње, пребацивање, скривање и примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, у циљу експлоатације. Експлоатација, као минимум, обухвата експлоатацију проституције других лица или друге облике сексуалне експлоатације, принудни рад или службу, ропство или однос сличан ропству, сервитут или уклањање орга-

³ „The Geneva Conventions of 12 August 1949”, UN, Geneva, 1949, art. 2.

⁴ „Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)”, UN, Geneva, 1977, art. 1.

⁵ „Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)”, UN, Geneva, 1977, art 1.

⁶ Louise Shelley, *Human trafficking: A global perspective*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, p. 3.

на”.⁷ Трговину људима представља и свака радња, наведена у претходном одређењу, чак и ако постоји пристанак жртве на намеравану експлоатацију, уколико је коришћена било која наведена мера – средство (претња силом, употреба силе или друга средства). Када је жртва дете (према Протоколу УН то је особа млађа од осамнаест година), трговином људима сматра се и врбовање, превожeње, пребацивање, скривање или примање детета за сврхе експлоатације, без обзира на то да ли је, ради добијања пристанка, било или није било примене неког од средстава присиле, преваре, злоупотребе овлашћења или тешког положаја лица или слично.⁸ Наизглед сложена дефиниција састоји се од три компоненте (фазе). То су: (1) *радња* (дело) потребна за отпочињања процеса: врбовање, превожeње и друго; (2) *средства*: претња или употреба силе или друга средства и (3) *сврха* (циљ): експлоатација – искоришћавање других лица кроз проституцију, принудни рад и/или други облици.

Случај трговине људима дешава се онда када је обухваћен најмање по један садржајни елемент сваке од три наведене компоненте, при чему је довољна и намера да се лице подвргне експлоатацији. Зато се неки злочини, као што су отмице, убиства или сексуално насиље, који се користе као стратегије застрашивања, не могу сматрати трговином људима, јер им није сврха експлоатација жртава. Иако је дефиниција донета у Протоколу УН који допуњује Конвенцију о транснационалном организованом криминалу, она је применљива и када се трговина људима одвија у једној држави и без елемената организованог криминала. Значајан елемент дефиниције јесте одређење *минимума експлоатације*, чиме је ово подручје остало отворено за даљу доградњу у регионалним инструментима и националним законодавствима, према стварним потребама и реалној експлоатацији. Облици експлоатације тако се могу проширити и на случајеве трговине у оружаним сукобима.

Утицај оружаних сукоба на трговину људима

Повезаност трговине људима са оружаним сукобима може бити непосредна или посредна.⁹ Директна повезаност произлази из насиља или непријатељства оружаних снага и обухвата трговину људима у подручјима захваћеним сукобима. Индиректна повезаност се манифестује у ширем региону и изван подручја захваћеног оружаним сукобом, када мигранти или друга лица потпадају под утицај трговаца. То су најчешће избеглице и лица у формалним или неформалним камповима, на миграционим рутама, приликом пресељења или повратка кућама, притворена лица или она која беже из притвора или заробљеништва.¹⁰

⁷ „Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime”, UN, Palermo, 2000, art. 3.

⁸ Ibid.

⁹ „Trafficking in Persons in the context of armed conflict - 2018”, op. cit., p. 6.

¹⁰ „Global Report on Trafficking in Persons – 2018”, UNODC, New York, 2018, p. 12.

Фактори који утичу на трговину људима у оружаним сукобима

На трговину људима у оружаним сукобима утиче велики број фактора – они који делују у мирнодопским условима и они који су карактеристични за оружане сукобе. Фактори који делују у миру су бројни, јер је сваки случај трговине људима посебан. Обично се класификују у две основне групе: потисни – гурајући фактори (*push factors*) и фактори привлачења (*pull factors*).¹¹ Потисни фактори односе се на изазове са којима је суочено становништво на одређеном подручју, као што су недостатак могућности за запослење, сиромаштво, економска неравнотежа између региона, корупција, родна и етичка дискриминација, политичке нестабилности и транзиције, унутрашњи сукоби, социјални и културолошки фактори и природне катастрофе. Фактори привлачења подстичу потражњу и експлоатацију појединаца, а међу најважнијима су повећана потражња за радном снагом и веће зараде у индустријски развијеним земљама и могућност вишег животног стандарда. Потисни и фактори привлачења, као комбинација економских, друштвених и политичких чинилаца, међусобно се прожимају и надопуњују, тако да је трговина људима резултат њихове међусобне повезаности.

Фактори који делују на трговину људима у миру, у условима конфликта се усложњавају и повећавају ризик од трговине људима, а допунски фактори стварају и додатну рањивост становништва. Најзначајнији фактори који утичу на развој трговине људима у оружаним сукобима су: а) пропадање државе и њених институција, урушавање владавине закона и некажњавање учинилаца кривичних дела; б) насилно премештање становништва; в) сиромаштво и несташица основних средстава, недостатак хуманитарне помоћи и настанак социјално и економски стресних ситуација и г) друштвена фрагментација и урушавање породица.¹² Региони са корумпираним владама и вакуумом власти погодују развоју организованог криминала који користи трговину људима као средство контроле и профита.

Различите наоружане групе, присилом или обманом, наводе цивиле да се селе са територије на којој живе, када они постају веома осетљиви и рањиви на трговину људима. Јављају се посебно рањиве групе становништва као што су жене и деца без пратње и присилно расељена лица. Ерозија владавине закона за заштиту појединаца и недостатак државних ресурса за борбу против криминала утичу на осећај некажњивости криминалаца и стварање погодног окружења за трговину људима, промену система вредности и смањење општег поверења међу људима.¹³ Као значајан фактор подупирања јавља се и феномен

¹¹ Ibid, pp. 11-12; Louise Shelley, *Human trafficking: A global perspective*, op. cit., p. 37.

¹² „Trafficking in Persons in the context of armed conflict - 2018”, op. cit., p. 5.

¹³ Olivier Peyroux, “Trafficking in Human Beings in Conflict and Post-conflict Situations”, 2016, <https://www.caritas.org/wordpress/wp-content/uploads/2015/06/RESEARCH-ACTION-Trafficking-in-human-beings-and-conflicts-EN-10-juin-2015.pdf>, 15/08/2019, p. 38.

проституције у зонама лоцирања оружаних формација, чиме се подстиче довођење проститутки и ширење трговине женама и девојкама из региона или његовог окружења.¹⁴

Оружани сукоби утичу на јачање постојећих тенденција уклањања непожељних етничких или верских групација становништва са неког простора. Маргинализација ових група доприноси њиховој виктимизацији на дужи период и након завршетка сукоба, што може изазвати јачање узајамне повезаности њених припадника и учврстити унутрашњу структуру заједнице. Појединци, породице и заједнице присилно мењају уобичајени начин живота и стварају нове стратегије преживљавања, које неретко воде криминалним активностима и трговини људима, обично израженој кроз присилне бракове, продају сексуалних услуга или дечији рад.¹⁵

Миграције као фактор трговине људима

Значајан фактор који утиче на ширење трговине људима представља повећани обим миграција становништва изазваних опасностима и несигурношћу у конфликтним рејонима. Миграције подразумевају трајно или привремено пресељење становништва из једног подручја у друго, унутар једне државе (унутрашње миграције) или преко државних граница (међународне миграције), без обзира на дужину, састав и узроке кретања.¹⁶ Обично су легалне, али могу бити и илегалне ако се кретање особа одвија изван регулаторних норми држава порекла, транзита и/или одредишта и када мигранти постају рањивији на деловање кријумчара и трговаца људима, што је посебно изражено у току и након оружаних сукоба. Сива зона између кријумчарења миграната и трговине људима настаје ако се мигранти подвргну експлоатацији од стране кријумчара током било које фазе кријумчарења – од упознавања до лоцирања у држави одредишта. Основни фактори који утичу на појаву миграција су социјални, демографски, политички, економски и фактори околине¹⁷. Створени небезбедни услови живота и разнолико насиље у оружаним сукобима усложњавају ове факторе и ојачавају их страхом због угрожености егзистенције или живота. Покретач присилног расељавања може бити и само насиље повезано са сукобима: у неким околностима различити облици експлоатације и сексуално насиље могу изазвати ве-

¹⁴ Sonja Wolte, *Armed conflict and trafficking in women*, Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit, Eschborn, Germany, 2004, p. 27.

¹⁵ Olivier Peyroux, „Trafficking in Human Beings in Conflict and Post-conflict Situations”, op. cit., p. 6.

¹⁶ Richard Perruchoud and Jillyanne Redpath-Cross (eds), „Glossary on Migration (2nd Edition)”, IOM, Geneva, 2011, p. 107, 130, 135, 169: Миграцијама су обухваћене и категорије лица као што су избеглице, расељена лица, економски мигранти и лица која имају друге циљеве, укључујући спајање породица.

¹⁷ Richard Black, Stephen R. Bennett, Sandy M. Thomas and John R. Beddington, „Climate change: Migration as adaptation”, *Nature*, Vol. 478, No. 7370, 2011, p. 448.

лика кретања избеглица и миграната, што надаље повећава рањивост и могућност да неко постане жртва.¹⁸ Погоршање безбедносне ситуације, пренасељени кампови са неадекватним основним животним условима и војни напади на кампове наводе нека интерно расељена лица да ризикују прелазак државних граница на нерегуларан начин.¹⁹ Тиме се, због нерешеног правног статуса или обавеза према ангажованим кријумчарима, излажу ризику од различитих врста експлоатација.

Појава оружаних сукоба и насиља у некој држави вишеструко утиче и на затечене мигранте и покретање нових таласа миграција. Тако је, на пример, ситуација у Либији током и након грађанских сукоба 2011. године изазвала миграције око осамсто хиљада људи који су напустили државу прешавши већином у Египат или Тунис.²⁰ Сукоби до сада нису окончани и поред присуства мировне мисије УН, а Либија је данас позната и као држава кроз коју пролази једна од најважнијих мигрантских рута из субсахарске и северне Африке према Средоземном мору и Европи. На постојећој рути је појачано деловање криминалних и терористичких група, као и већи обим трговине људима, што је кулминирало појавом робова и „пијаци робова”. На том простору су током 2017. године доказане везе између кријумчарења миграната и трговине људима као деловања организованих криминалних група и терористичке мреже, али и повезаност трговине људима и других тешких злочина. Узрочно-последичне везе миграција и трговине људима са тешким злочинима одвијају се двосмерно и уз међусобни подстицај: људи који беже од тешких злочина постају рањивији на трговину и, у областима захваћеним сукобом где су почињени тешки злочини – постоји висок ниво трговине људима.²¹

Између миграната и оружаних сукоба може се успоставити и обрнута повезаност када мигранти, у транзиту или на одредишту, додатно утичу на избијање или проширење постојећих сукоба. У регионима са присутним мигрантима, унутрашњим или међународним, постоје различити сложени и тешко раздвојиви услови који могу довести до сукоба изазваних њиховим присуством. У таквим конфликтним ситуацијама могуће је избијање и оружаних сукоба због многобројних фактора повезаних са мигрантима (број, дужина боравка, интегритет и понашање миграната) и локалним условима (склоност становништва насиљу, доступност и количина ресурса, идентитет становника, деловање органа власти).²²

¹⁸ Sonja Wolte, *Armed conflict and trafficking in women*, op. cit., p. 21.

¹⁹ Francesca Zampagni et al., *Libya Case Study: An Unending Crisis – Responses of Migrants, States and Organisations to the 2011 Libya Crisis*, Commissioned and funded by the European Union, Brussels, 2017, p. 4.

²⁰ Ibid.

²¹ „Countering Trafficking in Persons in Conflict Situations, 2018”, UNODC, Vienna, 2018, p. 26.

²² Michael Brzoska and Christiane Fröhlich, „Climate change, migration and violent conflict: vulnerabilities, pathways and adaptation strategies”, *Migration and Development*, Vol. 5, No. 2, 2016, p. 202.

Експлоатација жртава трговине људима у оружаним сукобима

Карактеристичне врсте експлоатација у оружаним сукобима су: сексуално искоришћавање, сексуално ропство, принудни рад, узимања органа и регрутовање ради ангажовања у борби, при чему се често користе и деца која се наоружавају и укључују у различите послове повезане са борбеним дејствима, па и директно учествују у њима.²³ Иако су неки облици експлоатације специфични само за поједине регионе, као што су увођење деце у оружане сукобе или трговина ради узимање органима за лечења рањених бораца,²⁴ у већини других региона трговина људима има исте или сличне карактеристике.²⁵ Главни актери трговине људима су оружане и криминалне групе, али се као актери појављују и „добронамерни” појединци, пријатељи или чланови породице.²⁶ Трговином људима оружане групе остварују профит за властито финансирање, јачају војне капацитете присилном регрутацијом и стварају страх код становништва ради контроле запоседнуте области.²⁷

У оружаним сукобима увек је био присутан феномен проституције у зонама лоцирања оружаних формација. Присуство проститутки донекле штити локално становништво од сексуалног насиља, иако се оно готово редовно појављује. Сексуално насиље повезано са сукобом (енг.: *conflict-related sexual violence*) разликује се од сексуалног искоришћавања и тежи је облик злочина којим се нарушавају основна људска права, а односи се на силовање, сексуално ропство, присилна дела (проституција, трудноћа, побачај, стерилизација и брак) и слична насиља директно или посредно повезана са сукобом.²⁸ Обухвата и трговину људима која се реализује ради сексуалног насиља или експлоатације, када је почињена у конфликтним ситуацијама. За већину аката сексуалног насиља одговорни су недржавни актери (оружане групе, локалне милиције и криминалци), али су умешани и државни органи (оружане снаге, полиција и други безбедносни субјекти).²⁹ Сексуално насиље над женама и девојкама користи се и као део ширих стратегија оружаних снага у сукобу, као што су протеривање

²³ Rafael Reuveny, „Climate change-induced migration and violent conflict”, *Political geography*, Vol. 26, No. 6, 2007, pp. 658-660.

²⁴ János Besenyo, „The Islamic State and its human trafficking practice”, *Strategic Impact*, Vol. 60, No. 3, 2017, pp. 17-19: Организација *Исламска држава Ирак и Левант* (ИСИЛ) повезује разнолику и обимну мрежу терористичких и других специјализованих група (трговци људима, органима и наркотицима, кријумчари) и у другим државама (Либија, Турска) ради појачаног деловања на актуелним мигрантским рутама према Европи.

²⁵ Olivier Peyroux, „Trafficking in Human Beings in Conflict and Post-conflict Situations”, op. cit., p. 5.

²⁶ „Trafficking in Persons in the context of armed conflict - 2018”, op. cit., p. 5.

²⁷ Ibid., pp. 19-20.

²⁸ „Report of the Secretary-General on Conflict-Related Sexual Violence, S/2019/280”, UN Security Council, New York, 2019, p. 3.

²⁹ Ibid, p. 4.

непожељних група, искоришћавање спорног земљишта и других ресурса или као средство терора, репресије и контроле становништва.

Категорију угрожених лица у оружаним сукобима чине и деца, над којом се врше различити облици експлоатације и тешки злочини. Према Париским принципима термин *дете повезано са оружаној силом или оружаној групом* односи се на свако лице млађе од осамнаест година које јесте или је било регрутовано или коришћено од оружане силе или оружане групе у било ком својству, укључујући, али не ограничавајући се на децу, дечаке и девојчице, која се користе као борци, кувари, носачи, курири, шпијуни или у сексуалне сврхе.³⁰ Трговина децом углавном настаје као последица економских тешкоћа које доживљавају њихове породице. Деца се обично експлоатишу у подручјима рада која не захтевају посебну стручност, као што су пољопривредни радови, уличне продаје и слично, али се користе и у оружаним сукобима као бомбаши самоубице или живи људски штитови. Девојке и девојчице се такође регрутују и користе у оружаним снагама и групама. Њихова повећана рањивост условљена је полом и општим местом у друштву и оне трпе специфичне последице, укључујући силовање и сексуално насиље, компликације везане за трудноћу, морал и одбацивање од породице и заједнице.³¹

Коришћење деце као наоружаних бораца је детаљно документовано у субсахарској и централној Африци, на Блиском истоку и другим регионима Азије, при чему су познати и случајеви експлоатације ради финансирања оружаних група.³² Трговина и експлоатација деце повезани су са тешким злочинима који обухватају убијање, сакаћење, регрутовање, силовање и отмице деце и нападе на школе. У контексту тешких злочина, и радна експлоатација и друга ангажовања деце, сексуална злостављања или отмице у експлоатационе сврхе представљају трговину људима.

Поред различитих врста насиља и опште патње становништва, обично лишеног елементарних ресурса, трговина људима у оружаним сукобима се посебно негативно одражава на кршење људских права. Тада се експлоатација жртава може трансформисати у тежа кривична дела – ратне или друге тешке злочине.³³

Постконфликтни период и мировне мисије

После формалног завршетка оружаних сукоба, у условима када институције за спровођење закона и даље не функционишу у пуном капацитету, послератни региони најчешће показују висок ниво политичке нестабилности, криминал-

³⁰ „Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups”, UNICEF, Paris, 2007, <https://www.unicef.org/mali/media/1561/file/ParisPrinciples.pdf>, 12/08/2019, p. 7.

³¹ „Child Recruitment and Use”, Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict, UN, New York, <https://childrenandarmedconflict.un.org/six-grave-violations/child-soldiers/>, 12/09/2019.

³² „Global Report on Trafficking in Persons – 2018”, op. cit., p. 12.

³³ Maria Grazia Giammarinaro, „Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children”, United Nations Human Rights Council, New York, 2016, <https://www.refworld.org/docid/57615f3f4.html>, 20/08/2019, p. 7.

них активности и насиља, што олакшава врбовање жртава трговине људима. Постконфликтне ситуације обично карактерише: одсутност или нефункционалност државних институција, клима некажњивости која подстиче насилничке криминалне мреже, висок ниво сиромаштва и недостатак основних ресурса, значајна неједнакост, велика популација веома угрожених појединаца (расељена лица, повратници, удовице, деца без пратње), нарушене заједнице и недостатак поверења, и милитаризовано друштво толерантно према екстремним нивоима насиља.³⁴ У друштву се губи поверење међу људима, посебно код прогањаних етничких и верских група, а стварају се и нове и посебно рањиве групе, као што су жене и деца без старања.³⁵ Недостатак функционисања правног система и институција резултира некажњавањем извршилаца кривичних дела и наглим растом организованог криминала, а тиме и трговине људима.³⁶ Бивши борци или ратне вође започињу нове послове, па и криминалне, при чему их од закона штити стечени реноме и нове корупције државних органа.

Региони у постконфликтном периоду углавном су места порекла, транзита (ређе) и одредишта жртава, зависно од економских последица које су оставили оружани сукоби. Створени услови посебно погодују развоју трговине људима, па су ове регије и даље исходишта жртава, јер се често јавља насиље, посебно над женама, које је у неким случајевима и веће него што је било у време оружаних сукоба.³⁷ Честе су крађе које извршавају бивши борци, повећано је насиље у породицама изазвано повратком бораца, као и родно засновано насиље над женама. Насиљу у породици, али и уопште, посебно доприноси нефункционисање институција заштите и полицијских служби. Стално присутан високи степен дезинтеграције, који је погодовао трговини људима и у оружаним сукобима, као и новонастале тешке економске прилике, додатно повећавају ризик од трговине људима, а посебно примамљиву мету чине расељена лица и избеглице које се враћају из кампова или ратних логора. Повећана је угроженост жена и девојака због ограниченог приступа ресурсима, онемогућено им је образовање, не поседују лична документа и нису адекватно заштићене. Иако би експлоатација, повезана са трговином људима и као део оружаног сукоба, требало да буде окончана формалним завршетком сукоба, то се у пракси не догађа. У друштву долази до пораста сексуалне експлоатације, нпр. принудне проституције, као и других облика родно заснованог насиља, као што су силовања и насиља у породици.

Присуство страних војних трупа и цивилних мисија изазива додатну потражњу за женама и девојкама ради сексуалне експлоатације и другим лицима ради радне експлоатације.³⁸ Мировне снаге УН представљају најважнији елемент

³⁴ Ibid., p. 11.

³⁵ Olivier Peyroux, „Trafficking in Human Beings in Conflict and Post-conflict Situations”, op. cit., pp. 6-7.

³⁶ Ibid., p. 38.

³⁷ Sonja Wolte, *Armed conflict and trafficking in women*, op. cit., p. 5.

³⁸ Olivier Peyroux, „Trafficking in Human Beings in Conflict and Post-conflict Situations”, op. cit., p. 38.

реаговања међународне заједнице на оружане сукобе. Основна улога им је обезбеђење становништва и пружање помоћи у изградњи институција држава након сукоба. После завршетка хладног рата, када је настао и велики број кризних подручја, УН су почеле да предузимају сложеније и амбициозније мировне мисије са новим и мање обученим снагама из војно слабијих држава.³⁹ У оквиру мисија појавио се већи број скандала повезаних са сексуалном експлоатацијом и злостављањем локалног становништва, што се касније показало као општеприсутан проблем. Створени су негативни ефекти по легитимитет мисија, појавили су се здравствени проблеми њених припадника и нарушавано је промовисање родне равноправности у земљама домаћинима. Иако су после 2000. године УН увеле строжа правила ради обуздавања оваквог понашања, касније вршена истраживања су показала да до великог побољшања није дошло.⁴⁰

Присуство мировних и других мисија повећава потражњу за проституцијом, па се јавља тежи облик криминала – трговина ради сексуалне експлоатације, која је у појединим случајевима и присилна. На тај начин сексуална експлоатација која се спроводи над локалним становништвом прераста у трговину људима. Величина контингента мировне мисије утиче на то да се трговина женама шири и на друге државе, чиме добија транснационални карактер и постаје област деловања организованог криминала. Трговина женама и девојкама се повећава и када су контингенти мировних снага из више различитих држава и ако мисија дуге траје⁴¹. Овакав тренд настаје јер: страни војници и други припадници мисија користе проститутке и повећавају потражњу за њима; мисије врше војно ангажовање локалног становништва, чиме се повећава укупан број ангажованих војника, а тиме и потражња за проституткама; присуство мировних мисија може сузбити криминалне мреже на локалном нивоу, чиме се отвара простор за деловање међународних криминалних група и ширење трговине људима.⁴²

Иако су у већини случајева припадници мировних мисија били индиректно присутни у реализацији трговине женама, јављају се и случајеви директног ангажовања.⁴³ Мреже криминала које се развијају око трговине женама могу нега-

³⁹ Cale Home and Morgan Barney, „The Impact of UN Peacekeeping Operations on Human Trafficking”, *International Migration*, IOM, Geneva, 2019, p. 3.

⁴⁰ Sabrina Karim and Kyle Beardsley, „Explaining sexual exploitation and abuse in peacekeeping missions: The role of female peacekeepers and gender equality in contributing countries”, *Journal of Peace Research*, Vol. 53, No. 1, 2016, p. 100.

⁴¹ Sam R. Bell, Michael E. Flynn and Carla Martinez Machain, „U.N. Peacekeeping Forces and the Demand for Sex Trafficking”, *International Studies Quarterly*, No. 62, 2018, pp. 643-644.

⁴² Charles Anthony Smith and Heather M. Smith, „Human trafficking: The unintended effects of United Nations intervention”, *International Political Science Review*, Vol. 32, No. 2, 2011, p. 128.

⁴³ „Hopes Betrayed: Trafficking Of Women and Girls to Post-Conflict Bosnia And Herzegovina for Forced Prostitution”, Human Rights Watch, New York, <https://www.refworld.org/docid/3e31416f0.html>, 25/08/2019: За време мисије УН у Босни и Херцеговини (UNMIBH) после 1995. године локална полиција је индиректно учествовала у трговини женама издавањем лажних докумената и пружањем информација власницима бор-

тивно утицати на мировни процес и активности мисија УН, јер се делатности организованих криминалних група могу променити и усмерити на оне које доносе веће профите. С ти у вези, ствара се могућност укључивања криминала у трговину оружјем и другим ратним материјалом за неку од сукобљених страна, што доводи у питање успешност мировног процеса због могућег обнављања оружаног сукоба. Зараде од трговине људима могу допринети плаћању војника и оружја и тиме повећати ниво насиља. На тај начин може се повећати број припадника мировних мисија, а тиме и потражње и трговине женама, што доводи до стварања круга узрока и последица трговине људима.

Закључак

Трговина људима као друштвена појава укорењена је у историји човечанства, а у савременим условима поприма и нове облике. Сиромаштво, смањене могућности запошљавања, политичка нестабилност у држави и региону, родне и друге неједнакости неки су од фактора који утичу на трговину људима у миру. Поред њих, на трговину људима у оружаним сукобима утиче и слабљење државних институција, општеприсутно насиље и повећана потражња за људским ресурсима. Неспособност државе да заштити становништво, повећање степена насиља и криминала, немогућност обезбеђивања основних средстава за живот, велики број расељених лица услед прогона или опасности по живот, само су неки од додатних фактора који утичу да се обим трговине људима повећава у оружаним сукобима. Осећај некажњивости криминалаца и повећана потражња за одређеним категоријама лица у сврху експлоатације подстичу трговину људима и стварају додатну рањивост становништва. Појављују се посебно рањиве групе, као што су жене и деца без старања или непожељне етничке или верске групе. Рањивост је присутна и у процесу кретања дела становништва, било унутар или преко границе државе захваћене сукобом, када мигранти лако потпадају под утицај трговаца или кријумчара људима или су у трговину увучени различитим дужничким обавезама или присилом. Ризик миграција да постану жртве трговине људима повећава се ако миграционе руте воде преко територија које су захваћене оружаним сукобом или на којима, у периоду после оружаних сукоба, делују различите оружане, криминалне или терористичке групе.

Трговина људима у оружаним сукобима првенствено је мотивисана профитом криминалаца и криминалних група, али може бити усмерена и на подмирење сексуалних потреба бораца или регрутовање и употребу деце у војне сврхе. Циљ трговине људима може бити и обезбеђивање средстава за финансирање војних потреба оружаних група, као што су набавка оружја или ре-

---

дела, док су неки од њих били и власници или особље бордела, чиме су и директно учествовали у трговини људима. Припадници Међународне полицијске групе су директно учествовали у трговини као купци тргованих жена.

грутовање нових бораца. Карактеристичне врсте експлоатације у оружаним сукобима су сексуално искоришћавање и злостављање жена и девојака, принудни рад, узимање органа ради лечења бораца или продаје и преварна или присилна регрутовања, при чему нису изузета ни деца. Искоришћавање деце као војника или као помоћне радне снаге у оружаним групама веома је честа појава. Дечаци и девојчице су често додатно сексуално искоришћавани, а понекад и присиљени да врше криминалне радње као што су крађе или физичка насиља. Општеприсутно сексуално насиље у оружаним сукобима у великом броју случајева је директно повезано са трговином људима. Код сексуалне експлоатације, осим проституције, присутне су различите врсте присилних бракова, када жртве потпадају под вишеструке облике сексуалне, радне и друге експлоатације.

У државама у којима је постигнут формалан мир услови за трговину људима нису битно промењени, јер је функционисање државних органа и даље неефикасно, насиље није прекинуто, криминалне групе чак ојачавају своје деловање, а стварају се и нове групе у које су укључени бивши борци. Ниво сиромаштва, недостатак основних животних ресурса, појачано породично насиље после повратка бораца, значајне родне и друге неједнакости, само су неки од предуслова за даљу експанзију трговине људима. Расељена лица у камповима или изван њих, повратници кућама и жене и деца без старања посебно су осетљиве групације за трговину људима у овом периоду. Међутим, држава после оружаних сукоба не мора да буде искључиво држава порекла или транзита већ може да буде и крајња дестинација жртава, посебно ради сексуалне, а понекад и радне експлоатације. Присуство различитих мировних и других иностраних мисија на територији државе погодује повећању проституције и трговини људима, поготово трговини ради сексуалне експлоатације.

Литература

- [1] „Global Report on Trafficking in Persons – 2018”, UNODC, New York, 2018.
- [2] János Besenyó, „The Islamic State and its human trafficking practice”, *Strategic Impact*, Vol. 60, No. 3, 2017, pp. 15-21.
- [3] Louise Shelley, *Human trafficking: A global perspective*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
- [4] Maria Grazia Giammarinaro, „Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children”, United Nations Human Rights Council, New York, 2016, <https://www.refworld.org/docid/57615f3f4.html>, 20/08/2019.
- [5] Michael Brzoska and Christiane Fröhlich, „Climate change, migration and violent conflict: vulnerabilities, pathways and adaptation strategies”, *Migration and Development*, Vol. 5, No. 2, 2016, pp. 190-210.
- [6] Olivier Peyroux, „Trafficking in Human Beings in Conflict and Post-conflict Situations”, 2016, <https://www.caritas.org/wordpress/wp-content/uploads/2015/06/RESEARCH-ACTION-Trafficking-in-human-beings-and-conflicts-EN-10-juin-2015.pdf>, 15/08/2019.

[7] „Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups”, UNICEF, Paris, 2007,
<https://www.unicef.org/mali/media/1561/file/ParisPrinciples.pdf>, 12/08/2019.

[8] „Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)”, UN, Geneva, 1977.

[9] „Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)”, UN, Geneva, 1977.

[10] „Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime”, UN, Palermo, 2000.

[11] Rafael Reuveny, „Climate change-induced migration and violent conflict”, *Political geography*, Vol. 26, No. 6, 2007, pp. 656-673.

[12] „Report of the Secretary-General on Conflict-Related Sexual Violence, S/2019/280”, UN Security Council, New York, 2019.

[13] „Resolution, S/RES/2388”, UN Security Council, New York, 2017.

[14] Richard Black, Stephen R. Bennett, Sandy M. Thomas and John R. Beddington, „Climate change: Migration as adaptation”, *Nature*, Vol. 478, No. 7370, 2011, pp. 447-449.

[15] Richard Perruchoud and Jillyanne Redpath-Cross (eds), „Glossary on Migration (2nd Edition)”, IOM, Geneva, 2011.

[16] Sabrina Karim and Kyle Beardsley, „Explaining sexual exploitation and abuse in peacekeeping missions: The role of female peacekeepers and gender equality in contributing countries”, *Journal of Peace Research*, Vol.53, No. 1, 2016, pp. 100-115.

[17] Sam R. Bell, Michael E. Flynn and Carla Martinez Machain, „U.N. Peacekeeping Forces and the Demand for Sex Trafficking”, *International Studies Quarterly*, No. 62, 2018, pp. 643-655.

[18] Sonja Wolte, *Armed conflict and trafficking in women*, Deutsche Gessellschaft fur Technische Zusammenarbeit, Eschborn, Germany, 2004.

[19] „Trafficking in Persons in the context of armed conflict – 2018”, UNODC, New York, 2018.

[20] „The Geneva Conventions of 12 August 1949”, UN, Geneva, 1949.

[21] Francesca Zampagni et al., *Libya Case Study: An Unending Crisis – Responses of Migrants, States and Organisations to the 2011 Libya Crisis*, Commissioned and funded by the European Union, Brussels, 2017.

[22] „Hopes Betrayed: Trafficking Of Women and Girls to Post-Conflict Bosnia And Herzegovina for Forced Prostitution”, Human Rights Watch, New York,
<https://www.refworld.org/docid/3e31416f0.html>, 25/08/2019.

[23] Cale Horne and Morgan Barney, „The Impact of UN Peacekeeping Operations on Human Trafficking”, *International Migration*, IOM, Geneva, 2019.

[24] „Countering Trafficking in Persons in Conflict Situations, 2018”, UNODC, Vienna, 2018.

[25] Charles Anthony Smith and Heather M. Smith, “Human trafficking: The unintended effects of United Nations intervention”, *International Political Science Review*, Vol. 32, No. 2, 2011, pp. 125-145.

[26] „Child Recruitment and Use”, Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict, UN, New York,
<https://childrenandarmedconflict.un.org/six-grave-violations/child-soldiers/>, 12/09/2019.

Human Trafficking in Armed Conflicts

Armed conflicts disrupt political, legal and social peace and create an environment conducive to human trafficking, as another dimension of violence and brutality. The direct connection between these two phenomena arises from the hostility of the parties in the conflict and encompasses the areas affected by the conflict, and the indirect connection is manifested in the area outside the conflict, in refugee camps or on migration routes. The most significant influencing factors on human trafficking, in addition to those operating in peace (push and pull factors), are the weakening of state institutions and the collapse of the rule of law, population displacement, poverty, population fragmentation and family collapse. The increased scope of migration (internal and cross-border) has a significant impact on human trafficking. Unsafe living conditions and various forms of violence complicate push and pull factors, which initiate mass migrations. People on migrant routes are very vulnerable and exposed to organized criminal groups and terrorist groups, with the risk of becoming victims of human trafficking or other forms of violence.

The characteristic types of exploitation in armed conflict are sexual exploitation, sexual slavery, forced labor, organ removal, and recruitment to engage in conflict, often involving children. The main actors in human trafficking are armed and criminal groups. By trafficking, armed groups carry out a profit for their own financing, strengthen military capabilities and create fear among the population to control the territory. Sexual and other violence is also used as part of broader strategies to expel undesirable groups and exploit disputed land and other resources.

Trafficking in children is mainly a consequence of the economic difficulties experienced by their families. Children are usually exploited in areas of work that do not require special expertise, such as agricultural work, street sales, etc., but are also used in armed conflicts as suicide bombers or human shields. The use of children as armed fighters is widely documented in sub-Saharan and central Africa, the Middle East, and other regions of Asia. In addition to various types of violence and general suffering of the population, human trafficking in armed conflicts has a particularly negative impact on human rights violations, when the exploitation of victims can be transformed into more serious crimes.

Suitable conditions for human trafficking persist after the conclusion of a formal truce or peace. The lack of the legal system's and institution's functioning results in impunity for perpetrators of criminal acts and the growth of organized crime, and thus human trafficking. The persistently high degree of disintegration, which has affected human trafficking in armed conflicts, as well as the new difficult economic circumstances, further increase the risk of human trafficking. Particularly tempting targets for traffickers are displaced persons and refugees returning from camps or war camps. Human trafficking in the post-conflict period, although mostly indirectly, is also affected by the presence of various peace and other missions, especially on trafficking for sexual and labor exploitation.

Keywords: human trafficking, armed conflicts, migration, organized crime, sexual exploitation, child exploitation, post-conflict period